

ЧЕРЕПЄХІНА О.А.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ “ПРАКТИКУМ ІЗ ЗАГАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ” ЗА КМС З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Як відомо, показником підготовки фахівців-психологів є їх професіоналізм, що виявляється не лише у високому рівні теоретичної підготовки, але й у вмінні застосовувати наявні знання на практиці й здобувати нові, здатності формулювати професійні завдання та знаходити раціональні способи їх вирішення, а також у володінні прийомами спільної діяльності, співпраці, спрямованості на особисте самовираження і саморозвиток, умінні здійснювати вибір оптимальних методів досягнення значних якісних і кількісних результатів професійної діяльності тощо.

Мета статті – розкрити методичні засади викладання дисципліни “Практикум із загальної психології” за КМС з метою формування професіоналізму майбутніх психологів.

Наше дослідження методологічно базується на розумінні формування професіоналізму майбутніх психологів в умовах спеціально побудованого навчального середовища ВНЗ, що відбувається на таких концептуальних засадах, як: у центрі навчального процесу – особистість студента, визначальним фактором розвитку якої є формування професіоналізму в умовах ВНЗ; формувальний вплив на студентів – майбутніх психологів відбувається з урахуванням потенційного та актуального рівнів сформованості їх професіоналізму; оцінювання не тільки формального результату, але й зусиль, витрачених викладачами та студентами на формування професіоналізму конкретного майбутнього психолога; сформованість у свідомості викладачів пріоритетності формування професіоналізму у майбутніх психологів під час фахової підготовки.

Цю ідею ми втілюємо у процесі внутрішньовузівської підготовки майбутніх психологів та науково-методичному супроводі процесу формування в них професіоналізму. Така підготовка має будуватися на усвідомленні викладачами підготовки справжнього професіонала – психолога, фахівця, який свідомо прагне до вершин майстерності, як першочергового завдання системи освіти.

Забезпечення викладання майбутнім психологам фахово орієнтованих дисциплін разом з виявленням сприятливих умов для засвоєння ними знань, умінь та компетенцій, на яких ґрунтується професіоналізм психолога; створення у вищій школі такого рефлексивного середовища, яке сприяло б усвідомленню педагогами необхідності формування професіоналізму майбутніх психологів, що забезпечується спеціально побудованим процесом навчання у вищій школі і втілюється у відповідних мотивах професійної діяльності педагогів та стимулюванні розвитку і прояву у студентів – майбутніх психологів особистісних якостей, які сприяють оволодінню ними основними компонентами професіоналізму під час фахової підготовки, побудови такого педагогіч-

ного процесу у вищій школі, у якому професіоналізм вважається головною цінністю і результатом підготовки майбутніх психологів та здійснюється з метою високої підготовленості студентів до виконання складних видів діяльності, професійної мобільності, систематичного зростання виробничої кваліфікації та творчої активності.

Належне місце серед професійно орієнтованих дисциплін у фаховій підготовці майбутніх психологів займає “Практикум із загальної психології”, що не тільки дає змогу розвинути професійні знання та навички, а й сформувати професіоналізм у майбутніх психологів. Тому у цій статті ми подаємо аналіз методичної частини викладання названої дисципліни за Болонською системою. Опис предмета навчальної дисципліни наведено в табл. 1.

Мета навчальної дисципліни: розвинути у студентів навички практичного застосування психологічних методик, тестів, тренінгів та вправ, а також сформувати вміння коректно та правильно аналізувати, інтерпретувати отриману психологічну інформацію. Засвоєння психологічних знань студентами, таким чином, стимулюються аналізом практики, власного досвіду і результатів практичних занять.

Таблиця 1

**Опис предмета навчальної дисципліни
“Практикум із загальної психології”**

Курс: підготовка бакалаврів (спеціалістів, магістрів); підвищення кваліфікації; післядипломна освіта тощо	Напрямок, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>I сем.: кількість кредитів ECTS– 2,25. Змістових модулів – 5. Загальна кількість годин – 81. Тижневих годин: аудиторних – 2, СРС – 3.</p> <p>II сем.: кількість кредитів ECTS– 2,25. Змістових модулів – 5. Загальна кількість годин – 81. Тижневих годин: аудиторних – 2, СРС – 3.</p> <p>III сем.: кількість кредитів ECTS– 2,25. Змістових модулів – 5.</p>	<p>Напрямок 0401 – Психологія Спеціальність: 6.040100 – Психологія. Освітньо-кваліфікаційний рівень – бакалавр</p>	<p>Нормативна Рік підготовки: 1 Семестр: 1 Лекції – 16 годин Практичні (семінарські, лабораторні) заняття – 16 годин Самостійна робота – 30 годин Індивідуальна робота – 19 годин Вид підсумкового контролю: залік</p>

Загальна кількість годин – 81. Тижневих годин: аудиторних – 2, СРС – 3. IV сем.: кількість кредитів ECTS– 2,25. Змістових модулів – 5. Загальна кількість годин – 81 Тижневих годин: аудиторних – 2, СРС – 3		
---	--	--

Зміст навчальної дисципліни представлений такими модулями.

Модуль 1. Вступ до “Практикуму із загальної психології”. Він складається з таких тем:

Історія використання методів дослідження у психології.

- 1.1. Історія використання практичних вправ та тестів у психології.
- 1.2. Загальна характеристика та особливості проведення методів психологічного дослідження: спостереження, експеримент, тести, анкети, вивчення продуктів діяльності, бесіда.

Практичне використання методу психологічного спостереження: цілі та етапи спостереження, схема спостереження за поведінковими проявами, схеми умовних оцінок соматичних емоційних проявів; оформлення протоколів спостереження.

2. Поняття про психологічну методикау та методологію. Класифікація психологічних методів.

2.1. Проблема використання емпіричних методів у психології.

2.2. Рівні психологічного дослідження: рівень методики (експеримент, спостереження та ін.), рівень організації дослідження, рівень методологічного підходу.

2.3. Поняття про методологію психологічної науки.

2.4. Специфічні методи дослідження у психології: метод аналіз життєвого шляху, метод вільних асоціацій, біографічний метод, метод близнюків, метод активної уяви, генетичний метод, метод дискусії, метод семантичного диференціалу, метод інтроспекції, історичний метод, порівняльний та лонгitudний метод, метод полярних профілів, метод референтометрії, статистичний метод.

3. Неекспериментальні психологічні методи.

3.1. Спостереження.

3.2. Анкетування.

3.3. Бесіда.

3.4. Інтерв'ю.

3.5. “Архівний метод”.

3.6. Метод контент-аналізу.

3.7. Монографічний метод.

- 3.8. Складання психологічних характеристик.
- 3.9. Особливості розробки та надання рекомендацій щодо організації та проведення пропагандистських, рекламних PR-акцій.
- 3.10. Особливості проведення психологічних досліджень у різних галузях психології.

4. Психологічне спостереження.

- 4.1. Процедура психологічного спостереження.
- 4.2. Переваги та недоліки психологічного спостереження.
- 4.3. Види спостереження.
- 4.4. Поняття про інтроспекцію.
- 4.5. Вимоги до проведення спостереження.
- 4.6. Оформлення протоколу психологічного спостереження.
- 4.7. Спостереження за дітьми: специфіка методу.
- 5. Бесіда та інтерв'ю як методи психологічного дослідження.
- 5.1. Бесіда як методи психологічного дослідження.
- 5.2. Види бесіди.
- 5.3. Інтерв'ю як метод психологічного дослідження.
- 5.4. Основні етапи інтерв'ю.
- 5.5. Структуроване та неструктуроване інтерв'ю.
- 5.6. Діагностичне інтерв'ю.
- 5.7. Клінічне інтерв'ю.
- 5.8. Переваги та недоліки методу інтерв'ю.

Модуль 2. Основи дослідження психічних пізнавальних процесів. Він включає такі теми:

- 6. Дослідження особливостей відчуття та сприймання.
- 6.1. Взаємозв'язок відчуття і сприйняття з іншими психічними процесами.
- 6.2. Експериментальне порівняння відчуття та сприйняття за самозвітами досліджуваного.
- 7. Дослідження закономірностей процесу чуттєвого пізнання.
- 7.1. Визначення нижнього порогу слухових відчуттів.
- 7.2. Дослідження порогу розрізнення відрізків за їх довжиною.
- 7.3. Спостереження вгасання процесу збудження у послідовному образі.
- 8. Дослідження особливостей зорового сприйняття.
- 8.1. Сенсорно-перцептивна організація особистості.
- 8.2. Закономірності виникнення та динаміка існування образу на рівні відчуття, сприйняття та уявлення.
- 8.3. Ознайомлення з явищами послідовного кольорового контрасту.
- 9. Вивчення уваги як психічного процесу.
- 9.1. Дослідження якостей уваги (об'єму, розподілення, зосередженості, переключення).
- 9.2. Вивчення стійкості уваги та динаміки працездатності за допомогою таблиць Шульте.
- 10. Вивчення якостей уваги.
- 10.1. Дослідження специфіки переключення та розподілу за допомогою червоно-чорних таблиць Шульте-Горбова.

10.2. Оцінювання рівня сконцентрованості та стійкості уваги за допомогою методики “Коректурна проба” (тест Бурдана).

11. Дослідження вибіркості та концентрації уваги.

11.1. Дослідження рівня вибіркості та концентрації уваги, а також стійкості до факторів перешкоди за допомогою методики Мюнстерберга.

Структура залікового кредиту дисципліни наведена в табл. 2.

Семінарські заняття представлені такими темами:

Заняття 1. Історія використання методів дослідження у психології – 2 год.

Заняття 2. Поняття про психологічну методику та методологію. Класифікація психологічних методів – 1 год.

Заняття 3. Неекспериментальні психологічні методи – 1 год.

Заняття 4. Психологічне спостереження – 1 год.

Заняття 5. Бесіда та інтерв'ю як методи психологічного дослідження – 1 год.

Заняття 6. Дослідження особливостей відчуття та сприймання 2 год.

Заняття 7. Дослідження закономірностей процесу чуттєвого пізнання 1 год.

Заняття 8. Дослідження особливостей зорового сприйняття – 2 год.

Заняття 9. Вивчення уваги як психічного процесу – 2 год.

Заняття 10. Вивчення якостей уваги – 1 год.

Заняття 11. Дослідження вибіркості та концентрації уваги – 2 год.

Таблиця 2

**Структура залікового кредиту дисципліни
“Практикум із загальної психології”**

Назви тем змістовних модулів	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	Лекц.	Практ.	Сам. роб.	Інд. роб.	Лекц.	Практ.	Сам. роб.	Інд. роб.
Змістовий модуль 1. Вступ до “Практикуму із загальної психології”								
Тема 1. Історія використання методів дослідження у психології	1	2	2	1				
Тема 2. Поняття про психологічну методику та методологію. Класифікація психологічних методів	2	1	3	1				
Тема 3. Неекспериментальні психологічні методи	2	1	3	2				
Тема 4. Психологічне спостереження	2	1	2	1				
Тема 5. Бесіда та інтерв'ю як методи психологічного дослідження	1	1	3	2				
Змістовий модуль 2. Основи дослідження психічних пізнавальних процесів								

Тема 6. Дослідження ролі відчуттів та сприйняття у пізнавальній діяльності людини	1	2	2	2				
Тема 7. Дослідження закономірностей процесу чуттєвого пізнання	2	1	3	2				
Тема 8. Дослідження особливостей зорового сприйняття	1	2	3	2				
Тема 9. Вивчення уваги як психічного процесу	1	2	3	2				
Тема 10. Вивчення якостей уваги	2	1	3	2				
Тема 11. Дослідження вибірковості та концентрації уваги	1	2	3	2				
Усього годин	16	16	30	19				

Для формування професіоналізму майбутніх психологів у процесі фахової підготовки пропонуються завдання для самостійної роботи: опрацювання лекційного матеріалу ($0,5 \text{ год} \cdot 16 \text{ год} = 8 \text{ год}$), підготовка до практичних занять ($0,5 \text{ год} \cdot 8 \text{ год} = 4 \text{ год}$), підготовка до семінарів ($1 \text{ год} \cdot 8 \text{ год} = 8 \text{ год}$), опрацювання окремих розділів програми, які не виносяться на лекції (10 год), виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань (19 год). Наприклад, індивідуальна робота та проведення психологічних методик і тестів, обробка результатів, оформлення висновків і рекомендацій як окремої роботи за затвердженою формою, що має містити власні міркування щодо проведеної методики, аналіз отриманих психологічних даних, психологічний прогноз та рекомендації клієнту. Оцінювання спирається на рівень самостійності ті глибини аналізу, здатність коректно інтерпретувати отримані дані, формулювати висновки, рекомендації та прогнози.

Методи контролю у процесі вивчення дисципліни: поточне тестування, модульний контроль та підсумковий письмовий тест. Система надання рейтингових балів та критерії оцінювання наведені у табл. 3.

Таблиця 3

Розподіл балів, що надаються студентам

Поточне тестування											Підсумковий контроль	Сума
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2						25	100
35					40							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11		
7	7	7	7	7	6	7	7	6	7	7		

Методичне забезпечення навчальної дисципліни включає: конспект лекцій, інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни (ІКНМЗД) для забезпечення дистанційного навчання, навчальну та робочу програму дисципліни, плани практичних, семінарських і лабораторних занять, методичні вказівки, ілюстраційний матеріал.

Рекомендована література для формування професіоналізму майбутніх психологів подано далі. Зокрема, зазначимо такі джерела (мовою оригіналу): Крылов А.А. Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии : учеб. пособ. / А.А. Крылов, В.Д. Балин, В.К. Гайда и др. – К. : Лыбидь, 2004. – 560 с.; Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л.Ф. Бурлачук, А.В. Морозов. – К. : Наукова думка, 2003. – 200с.; Смирнов А.Г. Практикум по общей психологии : учеб. пособ. / А.Г. Смирнов. – М. : Изд-во Института психотерапии, 2002. – 224 с.; Практикум по общей психологии / под ред. А.И. Щербакова. – М. : Просвещение, 1999. – 281 с.; Крылов А.А. Практикум по общей экспериментальной и прикладной психологии / А.А. Крылов, С.А. Маничев. – СПб. : Питер, 2002; Абрамова Г.С. Практическая психология / Г.С. Абрамова. – 3 изд. – Екатеринбург : Деловая книга, 1998. – 368 с.; Рогов Е.И. настольная книга практического психолога : в 2 кн. / Е.И. Рогов. – М. : ВЛАДОС, 1998. – Кн. 1. – 384 с.; Практическая психология в тестах, или как научиться понимать себя и других. – М. : АСТ-ПРЕСС, 2001. – 376 с.; Батаршев А.В. Психология индивидуальных различий / А.В. Батаршев. – М. : ВЛАДОС, 2000. – 274 с.; Практикум із загальної психології з теми “Увага”. – К., 1998. – 28 с.; Лучшие психологические тесты / ред. А.Ф. Кудряшов. – М. : Петроком, 1992.; Познавательные психические процессы / сост. и общ. ред. А.Г. Маклакова. – СПб. : Питер, 2001. – 480 с.; Беседин А.Н. Книга практического психолога / А.Н. Беседин, И.И. Липатов и др. – Х. : Фортуна – Пресс, 1996. – Ч I. – 424 с.; Практикум по общей, экспериментальной и прикладной психологии / [под. общ. ред. А.А. Крылова, С.А. Маничева]. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб. : Питер, 2003. – 560с.; Практикум по экспериментальной и прикладной психологии. / ред. А.Л. Крылова. – ЛГУ, 1990. – 191 с.; Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога в образовании / Е.И. Рогов. – М. : Наука. 1999. – 532 с.; Айвазян С.А. Прикладная статистика. Основы моделирования и первичная обработка данных / С.А. Айвазян, И.С. Ештоков, Л.Д. Мешалкин. – М. : Финансы и статистика, 1983. – 471 с.; Березин Ф.Б. Методика многостороннего исследования личности (структура, основы интерпретации, некоторые области применения) / Ф.Б. Березин, М.П. Мирошников, Е.Д. Соколова. – М. : Фолиум, 1994. – 175 с.; Белавина И.Г. Восприятия ребенком компьютера и компьютерных игр / И.Г. Белавина // Вопросы психологии. – 1993. – № 3; Иовлев А.Б. Об автоматизации психодиагностических исследований / А.Б. Иовлев, Б.В. Иовлев, К.Р. Червинская. – Л., 1985. – 189 с.; Грановская Р.М. Элементы практической психологии / Р.М. Грановская. – СПб. : Свет, 1997; Бурлачук Л.Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л.Ф. Бурлачук, А.В. Морозов. – СПб. : Питер, 2002; Айзенк Г. Проверьте ваши способности / Г. Айзенк. – М. : Мир, 1972; Блейхер В.М. Психологическая диагностика интеллекта и личности / В.М. Блейхер, Л.Ф. Бурлачук. – К. : Ви-

ща школа, 1978; Гильбух Ю.З. Метод психологических тестов: сущность и значение / Ю.З. Гильбух // Вопросы психологии. – 1986. – № 2; Соколова Е.П. Проективные методы исследования личности / Е.П. Соколова. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1980; Познай себя и других : популярные тесты. – 4-е изд., доп. – М. : ИВЦ “Маркетинг”, 1998. – 400 с.; Хрестоматия по курсу «Введение в психологию» : учеб. пособ. для студ. фак-тов психол. высш. учеб. завед. по спец. 52100 и 020400 – Психология / ред.-сост. Е.Е. Соколова. – М. : Российское психологическое общество, 1999.; Мельников В.М. Введение в экспериментальную психологию личности / В.М. Мельников, Л.Т. Ямпольский. – М. : Просвещение, 1985.; Немов Р.С. Психология : учебник для студентов высших педагогических учебных заведений : в 3 кн. / Р.С. Немов. – 2-е изд. – М. : ВЛАДОС, 1995; Соколова Е.Е. Введение в психологию. Краткий конспект лекций и методические указания к курсу : учеб.-метод. пособ. / Е.Е. Соколова. – М. : Российское психологическое общество, 1999; Бернс Р.С. Кинетический рисунок семьи: введение в понимание детей через кинетические рисунки : пер. с англ. / Р.С. Бернс, С.Х. Кауфман. – М. : Смысл, 2000. – 146 с.; Маховер К. Проективный рисунок человека : пер. с англ. / К. Маховер. – 2-е изд., испр. – М. : Смысл, 2000. – 154 с.; Тестирование детей / автор-составитель В. Богомолов. – Ростов н/Д : Феникс, 2003. – 352 с.; Дружинин В.Н. Психология общих способностей / В.Н. Дружинин. – СПб. : Питер, 2003. – 368 с.; Матюгин И.Ю. Как развить память / И.Ю. Матюгин и др. – Д. : Сталкер, 1997. – 448 с.; Матюгин И.Ю. Как развить внимание / И.Ю. Матюгин и др. – Д. : Сталкер, 1998. – 432 с.; Практическая психология образования : учебник / под ред. И.В. Дубровиной. – М., 2000. – 52 с.; Абрамова Г.А. Введение в практическую психологию / Г.А. Абрамова. – Брест, 1993; Практикум по психологии личности. – СПб. : Питер, 2001. – 560 с.; Практические занятия по психологии / под ред. А.Ц. Пуни. – М. : Физкультура и спорт, 1971. – 134 с.; Подмазин С.И. Как помочь подростку с “трудным” характером / С.И. Подмазин, Е.И. Сибиль. – К. : НПЦ Перспектива, 1996. – 160 с.; Психологическая энциклопедия. / под ред. Р. Корсини и А. Ауэрбаха. – 2-е изд. – СПб. : Питер, 2003. – 1069с.; Сезанов А. Тесты и психологические игры. Ваш психологический портрет / А. Сезанов. – М. : АСТ ; Минск : Харвест, 2002. – 576 с.; Эденборо Э. Практическая психометрия: эффективное интервьюирование / Э. Эденборо. – СПб. : Питер, 2003. – 384 с. та ін.

У такому середовищі, на відміну від загальноприйнятої системи роботи, враховується актуальний рівень професіоналізму майбутніх психологів, їх особистісний потенціал професійного розвитку та саморозвитку, готовність до майбутньої професійної діяльності.

Висновки. Отже, у формуванні мотивації студентів-психологів до професійного розвитку та саморозвитку, забезпеченні усвідомлення викладачами необхідності формування професіоналізму у майбутніх психологів під час фахової підготовки, утвердженні цінності професіоналізму майбутнього фахівця, створенні ситуацій прояву студентами успішного виконання елементів майбутньої професійної діяльності полягає сутність нашої концепції формування професіоналізму майбутніх психологів у ВНЗ.

Література

1. Бадалова М.В. Профессиональная рефлексия практических психологов: опыт изучения / М.В. Бадалова // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 4. – С. 28–30.
2. Балл Г.О. Психолого-педагогічні засади гуманізації загальної та професійної освіти / Г.О. Балл // Вісник національного технічного університету України “КПІ”. Філософія. Психологія. Педагогіка. – К. : Політехніка. – 2001. – № 1. – С. 57–71.
3. Бачманова Н.В. К вопросу о профессиональных способностях психолога / Н.В. Бачманова, Н.А. Стафурина // Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы. – Л., 1985. – Вып. 5. – С. 117–125.
4. Бондаренко А.Ф. Психологическая помощь: теория и практика / А.Ф. Бондаренко. – К. : Укртехпрес, 1997. – 216 с.
5. Гузій Н.В. Основи педагогічного професіоналізму : навч. посіб. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. – 155 с.
6. Деркач А.А. Акмеология: Пути достижения вершин профессионализма / А.А. Деркач, Н.В. Кузьмина. – М. : РАУ, 1993. – 23 с.
7. Дмитренко А.К. Мотиваційні та світоглядні аспекти вибору професії психолога / А.К. Дмитренко // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 4. – С. 31–32.
8. Дружилов С.А. Профессионализм человека как объект психологического изучения: системный подход / С.А. Дружилов // Вестник Балтийской педагогической академии. – СПб. : Изд-во БПА, 2003. – Вып.52. – С. 40–46.
9. Емельянов Ю.Н. Активное социально-психологическое обучение / Ю.Н. Емельянов. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1985. – 167 с.
10. Калининский Л.П. О психологических критериях становления профессионала в вузе / Л.П. Калининский, С.Г. Гайраджи // Психологическая наука и практика. – Новосибирск, 1987. – С. 98–99.

ШПАК І.О.

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Прагнення постійно оптимізувати навчально-виховний процес зумовило появу нових і вдосконалення використовуваних педагогічних технологій різних рівнів та різної цільової спрямованості. Подальший їх розвиток пов'язаний з орієнтацією на реалізацію сучасних концепцій освіти й виховання.

Актуальність теми впровадження сучасних педагогічних технологій визначається тим, що її дослідження пропонує шляхи розв'язання багатьох незрілих суперечностей сучасної освіти. Наразі багатьох викладачів не задовольняє та чи інша методика викладання предмета, а деяких – навчання у вищій школі взагалі. Це пов'язано з тим, що у вищих навчальних закладах часто переважає монотонність навчання, часто не звертається увага на особистість студента, стимуляція багаторазово перевищує мотивацію.

Мета статті – висвітлити узагальнені відомості про сучасні педагогічні технології, визначити якість вищої професійної освіти, розглянути основну термінологію.

При виборі технології завжди треба визначати пріоритетність, важливість завдань. Технології можна порівнювати між собою тільки в межах однієї мети, розв'язання одних і тих або досить близьких завдань. При технологічному підході потрібна сувора регламентація цілей, результату, умов. Навчальний процес слід вибудовувати так, щоб обов'язково досягнути бажаного результату. Не як вийде, а як треба.